

**ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ РОЗУМНОСТІ
ЯК ПРИНЦИПУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН****FUNCTIONAL PURPOSE OF THE PRINCIPLE OF REASONABLENESS
AS A PRINCIPLE OF ADMINISTRATIVE AND PROCEDURAL LEGAL RELATIONS**

**Колпаков В.К., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет**

**Курінний Є.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет**

**Алімов К.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права
Запорізький національний університет**

Визначено, що принципи права виконують важливі функції, які визначають їхнє значення для правової системи. Аргументовано, що основними функціями є: регулятивна – принципи спрямовують процес правового регулювання, встановлюючи загальні правила поведінки; орієнтаційна – визначають основні напрями розвитку права, формують правові підходи до вирішення суспільних проблем; інтегративна – забезпечують єдність правової системи, узгодженість нормативно-правових актів; гарантійна – служать основою захисту прав і свобод людини, забезпечують верховенство права; тлумачувальна – допомагають правильно розуміти та застосовувати норми права, особливо в разі суперечностей; прогностична – визначають напрями розвитку правової системи, впливаючи на її модернізацію. Встановлено, що принцип розумності як засіб адміністративно-процесуальних правовідносин виконує низку важливих функцій, що сприяють підвищенню ефективності та справедливості правового процесу. Визначено, що його регулятивна функція встановлює чіткі критерії прийняття рішень, що дозволяє уникнути довільних та формальних підходів. Зясовано, що принцип розумності виконує інтегративну функцію, об'єднуючи різні елементи адміністративно-процесуальних відносин. Наголошено, що принцип розумності створює єдину рамку, завдяки якій рішення органів влади гармонізуються із загальними цілями правової системи, що сприяє забезпеченню прозорості та послідовності застосування законодавства. Встановлено, що принцип розумності гарантує захист прав суб'єктів правовідносин. Визначено, що забезпечуючи збалансованість між публічним інтересом та правами окремих осіб, принцип розумності сприяє формуванню довіри до державних інституцій і підвищує легітимність прийнятих рішень. Зроблено висновок, що функціональний зміст принципу розумності забезпечує оптимальне нормотворення, адаптацію правового регулювання до сучасних вимог і сприяє формуванню ефективного, справедливого та прозорого адміністративно-правового процесу.

Ключові слова: розумність, адміністративно-процесуальні правовідносини, адміністративна процедура, провадження, принципи права, функції права.

It is determined that the principles of law perform important functions that determine their significance for the legal system. It is argued that the main functions are: regulatory – the principles direct the process of legal regulation, establishing general rules of conduct; orientational – determine the main directions of the development of law, form legal approaches to solving social problems; integrative – ensure the unity of the legal system, the consistency of regulatory and legal acts; guarantee – serve as the basis for the protection of human rights and freedoms, ensure the rule of law; interpretative – help to correctly understand and apply the rules of law, especially in case of contradictions; prognostic – determine the directions of development of the legal system, influencing its modernization. It is established that the principle of reasonableness as a means of administrative and procedural legal relations performs a number of important functions that contribute to increasing the efficiency and fairness of the legal process. It is determined that its regulatory function establishes clear criteria for decision-making, which allows avoiding arbitrary and formal approaches. It is clarified that the principle of reasonableness performs an integrative function, combining various elements of administrative and procedural relations. It is emphasized that the principle of reasonableness creates a single framework through which the decisions of government bodies are harmonized with the general goals of the legal system, which contributes to ensuring transparency and consistency in the application of legislation. It is established that the principle of reasonableness guarantees the protection of the rights of subjects of legal relations. It is determined that by ensuring a balance between the public interest and the rights of individuals, the principle of reasonableness contributes to the formation of trust in state institutions and increases the legitimacy of decisions made. It is concluded that the functional content of the principle of reasonableness ensures optimal norm-setting, adaptation of legal regulation to modern requirements and contributes to the formation of an effective, fair and transparent administrative and legal process.

Key words: reasonableness, administrative-procedural legal relations, administrative procedure, proceedings, principles of law, functions of law.

Постановка проблеми. Принципи права – це фундаментальні засади, на яких будується вся правова система. Вони мають важливе значення для формування, реалізації та тлумачення правових норм. Принципи права визначають загальні напрями розвитку правової системи та слугують орієнтиром при створенні нових законів. Вони забезпечують узгодженість норм права та їхню системність, сприяють стабільності правового регулювання. Принципи, такі як верховенство права, рівність перед законом і справедливість, гарантують дотримання прав людини в правозастосовній діяльності. Судді та інші правозастосовні органи керуються принципами права для правильного розуміння та реалізації законодавчих норм. У випадках, коли від-

сутні конкретні норми, принципи права допомагають знайти справедливе рішення. Принципи формують правову культуру суспільства, визначаючи моральні та етичні орієнтири в правовій сфері. Таким чином, принципи права відіграють ключову роль у формуванні ефективної, справедливої та стабільної правової системи [1, с. 45-50].

Принципи права виконують важливі функції, які визначають їхнє значення для правової системи. Основні функції: регулятивна – принципи спрямовують процес правового регулювання, встановлюючи загальні правила поведінки; орієнтаційна – визначають основні напрями розвитку права, формують правові підходи до вирішення суспільних проблем; інтегративна – забезпечують єдність

правової системи, узгодженість нормативно-правових актів; гарантійна – служать основою захисту прав і свобод людини, забезпечують верховенство права; тлумачувальна – допомагають правильно розуміти та застосовувати норми права, особливо в разі суперечностей; прогностична – визначають напрями розвитку правової системи, впливаючи на її модернізацію. Отже, принципи права не лише визначають зміст правових норм, а й забезпечують їх ефективну дію та розвиток [2, с. 103-105].

Стан наукової розробки проблеми. Вивчення реалізації ідеї принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах, його функціонального призначення сформовано на підставі використання наукових розробок таких учених, як: М.А. Бояринцева, М.Ю. Віхляєв, Ю.А. Волкова, Р.А. Калужний, О.В. Капліна, Т.О. Коломосець, В.К. Колпаков, Є.В. Куріний, Ю.О. Легеза, Р.В. Миронюк, Т.Т. Полянський, С.В. Прилуцький, В.В. Тильчик, О.С. Фонова, О.Ю. Хабло, А.А. Шарая, А.С. Штефан, Т.С. Яценко та ін.

Метою статті є визначення функціонального призначення принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Принципи права є гнучким інструментом для вдосконалення правової системи та адаптації норм до нових суспільних реалій. Вони не є статичними – їх зміст може змінюватися відповідно до соціально-економічних, політичних і культурних трансформацій. Гнучкість принципів проявляється у їхній здатності:

- спрямовувати розвиток законодавства відповідно до нових викликів,
- коригувати правозастосовну практику для досягнення справедливості,
- заповнювати прогалини у праві, коли відсутні конкретні норми.

Завдяки принципам, право залишається дієвим і ефективним у мінливих умовах. Наприклад, принцип верховенства права забезпечує стабільність правопорядку навіть у кризові періоди.

Таким чином, принципи є не лише основою права, а й механізмом його оновлення, що дозволяє забезпечити актуальність і справедливість правових норм.

Принципи права відіграють ключову роль у легітимності державної влади, адже саме вони формують основу для справедливого і прозорого управління суспільством. Вони гарантують, що дія державних органів здійснюється відповідно до загальнозвизаних норм і стандартів, що забезпечує довіру громадян до влади. Принципи, такі як верховенство права, поділ влади, рівність перед законом та правова держава, сприяють створенню умов, за яких влада не може діяти довільно, а її рішення мають обґрунтування в законодавстві.

Легітимність державної влади забезпечується через постійне дотримання цих принципів під час прийняття рішень та реалізації політичних функцій. Вони є своєрідним контрольним механізмом, який не дозволяє зловживання владою, а також сприяють стабільності і передбачуваності правового порядку. Завдяки дотриманню принципів права держава здатна гарантувати захист прав і свобод людини, що є фундаментальною умовою для розвитку демократичного суспільства. Таким чином, принципи права не лише визначають рамки діяльності державної влади, а й забезпечують її легітимність у очах громадян та міжнародної спільноти [3].

Принцип розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах виступає як ключовий інструмент забезпечення раціональності, обґрунтованості та ефективності прийняття рішень. Функціональний зміст цього принципу полягає у тому, що всі процесуальні дії та рішення органів державної влади повинні базуватися на логічних міркуваннях, конкретних доказах і відпові-

дати реальним умовам, що склалися. Розумність передбачає уникнення довільних рішень і формалізму, адже кожне адміністративне рішення має бути не лише законним, але й адекватним ситуації, враховуючи інтереси суб'єктів правовідносин.

Застосування принципу розумності сприяє оптимізації процесуального механізму, дозволяючи виключити надмірну бюрократію та запобігти зловживанням владою. Він забезпечує прозорість і відкритість адміністративного процесу, даючи можливість сторонам ефективно захищати свої права через обґрунтоване судове тлумачення дій органів виконавчої влади. Таким чином, принцип розумності є своєрідним орієнтиром, який допомагає досягти балансу між державними інтересами та захистом індивідуальних прав, сприяючи формуванню справедливого та ефективного адміністративного судочинства [4, с. 161; 5; 6; 7, с.19, 8, с.44, 9, с.124, 10, с. 62].

Принцип розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах виконує важливу регулятивну функцію, забезпечуючи чіткі орієнтири для прийняття рішень державними органами. Його регулятивний вплив полягає в тому, що кожне процесуальне рішення повинно базуватися на раціональних міркуваннях, доказовій базі та обґрунтованості, що виключає довільність і надмірний формалізм. Цей принцип встановлює стандарти для суддівської та виконавчої діяльності, орієнтуючи їх на оптимальне співвідношення інтересів держави та прав суб'єктів правовідносин.

Завдяки регулятивній функції принципу розумності адміністративні процеси набувають якості передбачуваності та відкритості. Він сприяє формуванню збалансованого підходу, за якого рішення органів державного управління не лише відповідають букві закону, але й відображають сутність конкретної ситуації. Це дозволяє уникнути надмірної бюрократизації процесу, забезпечити ефективний захист прав громадян та своєчасне реагування на зміни у суспільному житті [11, с. 11].

Таким чином, регулятивна функція принципу розумності забезпечує динамічну адаптацію адміністративно-процесуальних норм до актуальних умов, сприяючи формуванню справедливого, ефективного та легітимного правового порядку.

Принцип розумності є одним із ключових інструментів забезпечення якісного нормотворення в адміністративно-процесуальних правовідносинах. Він виступає гарантом того, що процес розробки, прийняття та застосування нормативних актів базується на раціональних міркуваннях, логічному аналізі та доказовій базі. Завдяки цьому принципу, законодавці та правозастосовні органи мають орієнтир у створенні норм, які не лише формально відповідають букві закону, а й враховують конкретні соціальні, економічні та політичні умови.

Застосування принципу розумності дозволяє уникнути довільності у трактуванні правових норм, забезпечує їхню внутрішню логічну узгодженість та сумісність із загальними положеннями правової системи. Це сприяє формуванню ефективних механізмів захисту прав суб'єктів правовідносин і створює передумови для своєчасної адаптації законодавства до змін у суспільстві. В результаті, нормативно-правові акти, розроблені за принципом розумності, відзначаються високою якістю, зрозумілістю та спрямованістю на забезпечення справедливості [12, с. 47-58].

Таким чином, принцип розумності не лише сприяє раціональному процесу нормотворення, а й є гарантом легітимності, прозорості та ефективності адміністративно-процесуальних правовідносин.

Принцип розумності в адміністративно-процесуальних відносинах набуває особливого функціонального змісту через характер взаємозв'язків між учасниками правових процесів. Він відображає соціальну користь та публічний інтерес, спрямовуючи діяльність як орга-

нів влади, так і суб'єктів правовідносин на досягнення оптимального балансу інтересів. Цей принцип гарантує, що кожне рішення приймається з урахуванням реальних обставин, доказової бази та логічного аналізу ситуації, що дозволяє уникнути довільних дій. Раціональність процесу сприяє підвищенню якості взаємодії між сторонами, забезпечуючи прозорість та передбачуваність адміністративних процедур. Завдяки цьому принципу адміністративно-процесуальні норми формуються таким чином, щоб максимально відповідати вимогам суспільства, захищати публічний інтерес та сприяти розвитку ефективного управління державними справами [13; 14; 15; 16 та ін.].

Принцип розумності в адміністративно-процесуальних відносинах виступає як ключовий механізм, що забезпечує раціональність і етичну обґрунтованість прийняття рішень. Функціональний зміст цього принципу безпосередньо пов'язується із забезпеченням реалізації моральних цінностей, що проникають у всі сфери суспільного життя. Він встановлює вимоги до суб'єктів процесу – державних органів, суддів та інших учасників – аби їхня діяльність відповідала не лише законодавчим нормам, а й моральним орієнтирам суспільства. Такий підхід сприяє гармонійному поєднанню публічного інтересу з індивідуальними правами, що забезпечує легітимність рішень та довіру громадян до державних інституцій. Розумність дозволяє уникнути довільних рішень і сприяє відкритості процесу, адже кожне діяння має бути зваженим, логічно обґрунтованим і морально виправданим. Таким чином, принцип розумності стає гарантом якісного нормотворення та стабільності правового порядку.

Принцип розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах виступає як ефективний механізм заповнення прогалів у праві. Він забезпечує, що кожне процесуальне рішення базується на логічних та доказових міркуваннях, що дозволяє знаходити оптимальні рішення навіть у випадках, коли конкретні правові норми не дають

чітких вказівок. Завдяки цьому принципу можливо адаптувати правове регулювання до змінних умов суспільного життя та уникнути формалізму, який міг би призвести до нерівномірного застосування закону. Розумність сприяє гармонізації процесу прийняття рішень, забезпечуючи баланс між публічними інтересами та захистом прав суб'єктів. Таким чином, принцип розумності не лише доповнює законодавчу базу, а й виконує функцію своєрідного "правового клею", що об'єднує різні елементи системи, гарантує справедливість і підвищує легітимність адміністративно-правових актів [17, с. 54].

Отже, принцип розумності як засіб адміністративно-процесуальних правовідносин виконує низку важливих функцій, що сприяють підвищенню ефективності та справедливості правового процесу. По-перше, його регулятивна функція встановлює чіткі критерії прийняття рішень, що дозволяє уникнути довільних та формальних підходів. Кожне рішення має базуватися на логічному аналізі, доказовій базі та конкретних обставинах справи, що гарантує раціональність процесу.

По-друге, принцип розумності виконує інтегративну функцію, об'єднуючи різні елементи адміністративно-процесуальних відносин. Він створює єдину рамку, завдяки якій рішення органів влади гармонізуються із загальними цілями правової системи, що сприяє забезпеченню прозорості та послідовності застосування законодавства.

По-третє, його функція гарантії полягає у захисті прав суб'єктів правовідносин. Забезпечуючи збалансованість між публічним інтересом та правами окремих осіб, принцип розумності сприяє формуванню довіри до державних інституцій і підвищує легітимність прийнятих рішень.

Таким чином, функціональний зміст принципу розумності забезпечує оптимальне нормотворення, адаптацію правового регулювання до сучасних вимог і сприяє формуванню ефективного, справедливого та прозорого адміністративно-правового процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Копоть В.О. Правовий реалізм : Монографія / За ред. С.В. Бобровник; НАН України, Київ. ун-т права. Київ : Вид. Нац. бібл. ім.В.М.Вернадського, 2010. 186 с.
2. Мандрікова К.О. Розумність у правовому регулюванні: вимоги до нормотворчості та правозастосування: Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2015. 196с.
3. Погребняк С. П. Справедливість змісту нормативно-правових актів як умова їх правомірності. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. №2. С.41–50.
4. Капліна О.В. Оцінні поняття в кримінальному судочинстві. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. Вип. 2. С. 160–167.
5. Золотухіна Л.О., Легега Ю.О. Право на захист публічного інтересу як об'єкт правовідносин. *Юридичний бюлетень*. 2020. Випуск 13. С. 17–24
6. Легега Ю.О., Борисенко А.О. Процесуальний судовий розсуд у врегулюванні виборчих спорів: практика ЄСПЛ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №11. С. 831-834
7. Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві : Монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 320 с.
8. Никоненко М.А. Значення у процесі доказування розумності строків як засади кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ України*. Київ. 2013. Вип. 27. С. 43–46.
9. Гончаренко О.А. «Розумний строк» розгляду справи у практиці Європейського суду з прав людини. *Форум права*. 2012. № 3. С. 126–131.
10. Фулей Т.І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2003. 253 с.
11. Мандрікова К.О. Розумність у правовому регулюванні: вимоги до нормотворчості та правозастосування: Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2015. 196 с.
12. Рабінович С.П. Нормативний зміст засади розумності: природно-та позитивно-правовий виміри. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 7. С.47–58.
13. Золотухіна Л.О., Легега Ю.О. Право на захист публічного інтересу як об'єкт правовідносин. *Юридичний бюлетень*. 2020. Випуск 13. С. 17–24
14. Радишевська О. Р. Конституційні цінності як аксіологічний чинник формування загального адміністративного права України. *Публічне право*. 2019. № 3. С. 30–38
15. Mishyna N. V. European Court of Human Rights' judgements implementation by local and regional authorities: analyzing annual execution reports 2007–2022. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2024. Т. 34. С. 107-114.
16. Мішина Н.В. Застосування медіації у спорах за участі органу місцевого самоврядування: конституційно-правовий вимір. *Juris Europensis Scientia*. 2024. № 2. С. 19-22.
17. Рабінович С.П. Нормативний зміст засади розумності: природно-та позитивно-правовий виміри. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 7. С.47–58.